

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-404-416

УДК 342.086

**Н. М. БАТАНОВА,**  
кандидат юридичних наук\*  
ORCID: 0000-0003-1828-6708

### ЗАБОРОНА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджуються актуальні проблеми заборони політичних партій як мір конституційно-правової відповідальності в умовах воєнного стану. Аналізуються обмеження щодо утворення й діяльності політичних партій, які є нормативними підставами конституційно-правової відповідальності політичних партій. Вивчається судова практика заборони політичних партій в Україні. Робиться висновок, що рішення про застосування такої конституційно-правової санкції, як заборона політичної партії має бути належно обґрунтованим, базуватися на належній доказовій базі, не прийматися поспіхом, відповідати міжнародним стандартам, щоб унеможливити подальше оскарження дій України у ЄСПЛ. Потребує удосконалення також конституційно-правова регламентація підстав заборони політичних партій та механізму її реалізації.

**Ключові слова:** заборона політичної партії, конституційно-правова відповідальність, конституційний делікт, конституційно-правова санкція, політична партія, конституційний лад, воєнний стан.

#### **Batanova Nataliia. Prohibition of political parties under the conditions of martial state**

The article examines the actual problems of banning political parties as a measure of constitutional and legal responsibility in the conditions of martial law. The restrictions on the formation and activity of political parties are analyzed, which are the normative grounds of the constitutional and legal responsibility of political parties. The judicial practice of banning political parties in Ukraine is studied. It is concluded that the decision to apply such a constitutional and legal sanction as the banning of a political party must be properly substantiated, based on a proper evidence base, not taken hastily, and meet international standards in order to make it impossible to challenge Ukraine's actions to the European Court of Human Rights. The constitutional and legal regulation of the grounds for banning political parties and the mechanism for its implementation also needs improvement.

**Key words:** prohibition of a political party, constitutional and legal responsibility, constitutional delict, constitutional and legal sanction, political party, constitutional order, martial law.

**Вступ.** Повномасштабне вторгнення рф в Україну й запровадження воєнного стану спричинило трансформацію багатьох інститутів конституційного

права, зокрема конституційно-правової відповідальності політичних партій. Адже, з одного боку, право громадян на свободу об'єднання в політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів є одним із найважливіших конституційних прав людини і громадянина, яке визначається і гарантується Конституцією України. Встановлення обмежень цього права допускається виключно в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, а також в інших випадках, передбачених Конституцією України. З другого боку, політична партія (у тому числі опозиційна) як конституційний інструмент реалізації певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, повинна дотримуватися Конституції України та, у разі виявлення порушення вимог щодо її створення і діяльності, у порядку, встановленому законодавством, може бути забороненою.

У зв'язку з цим актуалізується питання щодо правової регламентації підстав заборони політичної партії як міри конституційно-правової відповідальності.

**Огляд літератури.** Питання заборони політичних партій досліджували Ю. Барабаш і Г. Берченко, Ю. Бевз, Б. Бернацький, Н. Богашева, В. Кафарський, Ю. Ключковський, І. Ковбас, О. Коцюрба, Г. Петришина-Дюг, В. Полевий, В. Розвадовський, Д. Таран, К. Турчинов, В. Чорненький та ін.

**Постановка проблеми дослідження.** Конституцією України і Законом «Про політичні партії в Україні» не лише визначаються та гарантуються права громадян України на свободу об'єднання в політичні партії, а й передбачено цілісну систему обмежень щодо утворення і діяльності політичних партій з боку органів державної влади, що цілком відповідає світовій практиці правового регулювання статусу політичних партій.

Оновлення законодавства про політичні партії під впливом викликів сьогодення, розвиток доктрини конституційного права та його інститутів, зокрема конституційно-правової відповідальності, стали потужним поштовхом до активізації української конституціоналістики, перспективним напрямом якої є проблема конституційно-правового статусу політичних партій. Інтерес до цієї тематики зумовлений тим, що проблеми заборони політичних партій потребують дослідження не лише з т. з. з'ясування природи відповідних мір конституційно-правової відповідальності, а й переосмислення усієї філософії гарантій конституційного ладу України. Виходячи з цього, **метою і завданням статті** є дослідження проблем заборони політичних партій як мір конституційно-правової відповідальності в умовах воєнного стану.

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до ч. 1 ст. 37 Конституції України утворення і діяльність політичних партій і громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення сувереніте-

\* **Batanova Nataliia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

ту й територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Статтю 5 Закону «Про політичні партії в Україні» встановлюються обмеження щодо утворення й діяльності політичних партій, які є нормативними підставами конституційно-правової відповідальності політичних партій. Так, утворення й діяльність політичних партій забороняються, якщо їх програмні цілі або дії, спрямовані на: 1) ліквідацію незалежності України; 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України; 4) підрив безпеки держави; 5) незаконне захоплення державної влади; 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі; 7) посягання на права і свободи людини; 8) посягання на здоров'я населення; 9) пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символики; 9<sup>1</sup>) пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України, символики воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну; 10) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації та/або республіки білорусь проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України; 11) глорифікацію, виправдання дій та/або бездіяльності осіб, які здійснювали або здійснюють збройну агресію проти України, представників збройних формувань російської федерації, незаконних збройних формувань, банд, найманців, створених та/або підпорядкованих, та/або керованих, та/або фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, у тому числі шляхом їх визначення як «повстанці», «ополченці», «ввічливі люди» тощо; 12) пропаганду російської імперської політики відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів»<sup>1</sup>. Також ч. 3 ст. 13 Закону забороняється співпраця політичної партії, спрямована проти незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, з політичними партіями, громадськими організаціями держави, що визнана відповідно до закону державою-агресором або державою-окупантом, та внесені до Переліку політичних партій і громадських організацій – нерезидентів України, які створюють загрозу національній без-

пеці України, затвердженого наказом Служби безпеки України та оприлюдненого на її офіційному вебсайті.

У цьому випадку ми можемо спостерігати законодавче закріплення окремих елементів складу конституційних деліктів політичних партій: *об'єкт* (незалежність України, конституційний лад, безпека держави та ін.), *суб'єкт* (політична партія), *об'єктивна сторона* (програмні цілі або дії, спрямовані на ліквідацію незалежності України, підрив безпеки держави, незаконне захоплення влади, пропаганду війни, насильства та ін.). Встановлюється і вид *конституційно-правової санкції*, яка застосовується щодо політичної партії – *заборона утворення й діяльності політичної партії*.

У разі виявлення порушення вимог щодо створення й діяльності політичних партій, установлених Конституцією України, Законом «Про політичні партії в Україні» та іншими законами України, згідно з ч. 1 ст. 21 Закону «Про політичні партії в Україні» центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань (*Міністерство юстиції України*), невідкладно звертається до суду з *адміністративним позовом про заборону політичної партії*, у тому числі в разі виявлення фактів вчинення політичною партією дій, спрямованих на: ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення; пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символики; порушення рівноправності громадян залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; поширення відомостей, що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України.

У цьому випадку бачимо й *процесуальну складову конституційно-правової відповідальності політичних партій* («у судовому порядку за адміністративним позовом центрального органу виконавчої влади»).

Початок повномасштабного вторгнення рф в Україну і запровадження воєнного стану призвели до кардинальних змін у регламентації та функціонуванні інституту політичних партій. Так, 18 березня 2022 р. РНБО України ухвалила Рішення щодо призупинення діяльності окремих політичних партій, введене в дію Указом Президента<sup>2</sup>. На період воєнного стану було вирішено призупинити будь-яку діяльність в Україні 11 політичних партій: «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Держава», «Ліва опозиція», «Прогресивна соціалістична партія України», «Союз лівих сил», «Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Опозиційний блок», «Наші» та «Блок Володимира Сальдо».

Своє рішення РНБО обґрунтувала, враховуючи пряму військову агресію з боку рф, зважаючи на антиукраїнську політичну та організаційну діяльність, пропаганду війни, публічні заяви та заклики до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, реальні загрози порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підризу її безпеки, а також дії, спрямовані на незаконне захоплення державної влади, демонстрацію проявів колабораціонізму, насильства, зважаючи на програмні та статутні цілі, що містять антиукраїнську позицію, поширення відомостей про виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, з метою забезпечення національної безпеки та громадського порядку в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, ураховуючи вимоги законів «Про правовий режим воєнного стану», «Про політичні партії», відповідно до ст. 107 Конституції України. Міністерству юстиції України необхідно було невідкладно вжити в установленому порядку вичерпних заходів щодо заборони діяльності політичних партій, зазначених у п. 1 цього рішення.

Слід зазначити, що в законодавстві не має такого поняття, як призупинення діяльності політичної партії, підстав та відповідної процедури. Тому Рішення РНБО про призупинення зазначених політичних партій зазнало критики від вчених. Як зазначає у зв'язку з цим В. Чорненький, навіть у нинішніх умовах воєнного стану конституційність рішення глави держави і РНБО щодо призупинення діяльності окремих політичних партій є дискусійним. Адже відсутність у законодавстві підстав та порядку призупинення діяльності політичних партій ставить під сумнів дотримання принципу верховенства права, який, на думку Конституційного Суду України, потребує законодавчого закріплення механізму запобігання свавільному втручання органів публічної влади при здійсненні ними дискреційних повноважень у права і свободи особи<sup>3</sup>.

Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 23 травня 2022 р. під час воєнного стану можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, необхідних для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану»<sup>4</sup>. Так, відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 8 цього Закону в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів АРК, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі *заходи правового режиму воєнного стану: порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань*, якщо вона спрямована на лікві-

дацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підризу її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення<sup>5</sup>. За Рішенням Конституційного Суду України від 12 червня 2007 р. «частина 2 статті 64 Конституції України не відносить право на свободу утворення політичних партій до переліку тих свобод, які ніким і в жодний спосіб не можуть бути обмежені. Відтак, Конституція України допускає додаткове унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій за умови дотримання загальнодемократичних принципів»<sup>6</sup>.

На думку О. Коцюруби, справедлива рівновага у випадку призупинення діяльності політичних партій, що справді сприяли збройній агресії, дотримана, тому рішення РНБО загалом відповідає критерію пропорційності для досягнення такої легітимної цілі, як національна безпека держави та її територіальна цілісність. Водночас спосіб викладу мотивувальної частини рішення РНБО про призупинення діяльності одинадцяти політичних партій, відсутність прямого посилання на докази сприяння російській агресії конкретними політичними силами не відповідає критерію обґрунтованості, тобто урахування при прийнятті рішення усіх обставин, що мають значення для його прийняття рішення. Повноважні органи влади відповідальні за роз'яснення вимог та мети розширення нормативних приписів під час дії воєнного стану для максимального забезпечення принципу правової визначеності, адже політичні партії та громадські об'єднання в умовах воєнного стану мають чітко розуміти та передбачати і політичні, і правові наслідки своїх дій<sup>7</sup>.

Можливість заборони партій та їх діяльності була предметом розгляду Конституційного Суду України у Рішенні від 16 липня 2019 р. (щодо конституційності так званого закону про декомунізацію), який наголосив, що «політична партія, в установчих, програмних та інших офіційних документах якої міститься заперечення засад конституційного ладу України, права Українського народу на власну незалежну державу, заклики до ліквідації української незалежної держави, порушення її територіальної цілісності або ж до іншої мети, що не відповідає демократичній сутності змісту Конституції України, не може бути легітимною, а для її легалізації в Україні немає юридичного підґрунтя».

Варто зазначити, що в період з березня по травень 2022 р. Верховна Рада України чотири рази змінила підстави для заборони політичних партій. Так, 3 травня 2022 р. було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій»<sup>8</sup>, яким розширилося коло підстав для заборони політичних партій (п. 10, 11 ст. 5 та ч. 3 ст. 13 Закону «Про політичні партії в Україні»), було також змінено судову процедуру розгляду питання про заборону політичних партій щодо підсудності

таких справ, так і строків їх розгляду й оскарження. Законом «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 р.<sup>9</sup> ч. 1 ст. 5 Закону «Про політичні партії в Україні» було доповнено п. 9<sup>1</sup> – пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії РФ як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. А 21 березня 2023 р. як підставу для заборони політичних партій було закріплено у п. 12 ч. 1 ст. 5 пропаганду російської імперської політики відповідно до Закону «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів»<sup>10</sup>.

Як зазначає Ю. Ключковський, ці доповнення, як особливо актуальні в умовах героїчного протистояння Українського народу широкомасштабній російській збройній агресії, є, по суті, конкретизацією в теперішніх умовах обмежень, встановлених Конституцією. Вони дають можливість оперативно протистояння проросійським політичним силам, які тривалий час зловживали достатньо ліберальним підходом держави до контролю діяльності політичних партій і в умовах війни виявили себе як «п'ята колона» агресора<sup>11</sup>.

Розширення підстав для застосування такої конституційно-правової санкції, як заборона політичних партій шляхом прийняття доповнень до відповідного законодавства і зміна підсудності таких справ були позитивними кроками, що дало можливість швидко реагувати на виклики воєнного стану для запобігання протиправної діяльності політичних партій, які посягають на засади конституційного ладу, територіальну цілісність та безпеку держави, пропагують проросійські ідеї та виправдовують російську агресію.

Міжнародна фундація виборчих систем (IFES), аналізуючи зміни до законодавства про заборону політичних партій, висловило свої пропозиції щодо його удосконалення. Зокрема, Верховна Рада може покращити законодавство щодо заборони політичних партій шляхом: роз'яснення порядку заборони партії, зокрема, хто та яким чином уповноважений збирати докази, що підтверджують протиправну діяльність партії, та передавати ці докази до суду; надання Міністерству юстиції додаткових можливостей для виявлення фактів незаконної діяльності політичних партій або передачі цієї функції іншому державному органу; уточнення, за яких обставин дії представників партії є підставою для її заборони, та які саме представники партії можуть бути пов'язані з діяльністю партії; усунення додаткових підстав для заборони партій, що виходять за межі положень Конституції; збільшення строків для розгляду справ про заборону політичних партій, щоб у суддів було достатньо часу для оцінки всіх зібраних доказів та прийняття обґрунтованого рішення. Для розв'язання питань, які не були врегульовані, народні депутати мають урахувати міжнародні стандарти та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)<sup>12</sup>.

В Україні вже є досвід заборони політичних партій у судовому порядку. Так, 30 квітня 2014 р. Окружний адміністративний суд м. Києва повністю задовольнив позов Міністерства юстиції України і заборонив діяльність політичної партії «Руська єдність» своєю постановою<sup>13</sup> тому, що в її діях убачаються неодноразові порушення вимог ст. 5 Закону «Про політичні партії в Україні», а саме заклики політичної партії до вчинення дій із захоплення державної влади в АРК та визнання реалізації таких закликів у вигляді створення формування, яке сприяло захопленню влади. Відповідно до постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 13 травня 2014 р. було заборонено діяльність політичної партії «Руський блок»<sup>14</sup> у зв'язку із закликами до повалення конституційного ладу та порушення територіальної цілісності України.

30 вересня 2015 р. Окружний адміністративний суд м. Києва за позовом Міністерства юстиції України постановив припинити діяльність Комуністичної партії робітників і селян<sup>15</sup> та Комуністичної партії України (оновленої)<sup>16</sup> через невідповідність їх найменування та/або символіки, статуту політичної партії вимогам Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»<sup>17</sup>.

Розгляд справи за позовом Міністерства юстиції України до Комуністичної партії України про заборону її діяльності Окружний адміністративний суд м. Києва завершив 16 грудня 2015 р.<sup>18</sup>, проте апеляційний розгляд постанови суду першої інстанції тривав понад шість років. Лише 3 травня 2022 р. Шостий апеляційний адміністративний суд постановив: апеляційну скаргу Комуністичної партії України залишити без задоволення, а постанову Окружного адміністративного суду м. Києва від 16 грудня 2015 р. залишити без змін<sup>19</sup>. 5 липня 2022 р. прийнято ще одне рішення про заборону Комуністичної партії України у справі № 826/9751/14, провадження за якою було відкрито 11 липня 2014 р.: «Наявні у матеріалах справи докази, аналіз яких здійснено Судом, є достатніми та дають підстави вважати про існування реальної загрози зі сторони Комуністичної партії України конституційному ладу та основним правам і свободам громадян України, спрямовані на завдання шкоди державній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності України, оскільки в діях Партії, зокрема Голови Партії, убачається виправдання окупаційних дій Російської Федерації в українському медійному просторі, не засуджені членами Партії, що є неприпустимим та свідчить про діяльність, яка заборонена згідно зі статтею 5 Закону України «Про політичні партії в Україні»<sup>20</sup>.

Протягом 2022–2023 рр. прийняті рішення про заборону 18 політичних партій: «Опозиційний блок», «Соціалісти», «Справедливості та розвитку», «Наші», «Держава», «Блок Володимира Сальдо», «Соціалістична партія України», «Ліва опозиція», «Партія Шарія», «Союз лівих сил», «Опозиційна платформа – За життя», «Прогресивна соціалістична партія України», «Русь

Єдина», «Щаслива Україна», «Комуністична партія України», «Робітничка партія України» (марксистсько-ленінська), «Велика Україна», «Партія регіонів».

Позитивним є те, що у справах про заборону політичних партій Апеляційний адміністративний суд неодноразово звертався до практики ЄСПЛ та концепції войовничої демократії. Так, Апеляційний адміністративний суд обґрунтовував своє рішення у справі про заборону політичної партії «Опозиційний блок», серед іншого, концепцією «демократії, що здатна себе захистити», напрацюваннями ЄСПЛ щодо пропорційності втручання у свободу об'єднань<sup>21</sup>.

У Рішенні Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 лютого 2023 р. № П/857/1/23, яким було заборонено діяльність політичної партії «Партія регіонів»<sup>22</sup>, колегія суддів поділяє доводи позивача та третьої особи, що за даних умов у забороні діяльності цієї політичної партії існує об'єктивна соціальна потреба з метою захисту демократичного суспільства та прав і свобод громадян. Це обмеження спрямоване на забезпечення більшої стабільності країни, зокрема, в умовах ведення воєнних дій та інформаційно-психологічних операцій з боку держави-агресора, а тому цей захід є крайнім заходом, але виправданим в умовах сьогодення. Так, заборона діяльності цієї політичної партії під час воєнного стану має на меті завадити зусиллям, спрямованим на розкол українського суспільства та підштовхування до співпраці з ворогом.

**Висновки.** В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України відповідно до концепції «демократії, що здатна себе захистити», діяльність політичних партій, які посягають на територіальну цілісність, безпеку та конституційний лад України, підтримують державу-агресора, має бути заборонена в судовому порядку. Рішення про застосування такої конституційно-правової санкції, як заборона політичної партії має бути належно обґрунтованим, базуватися на належній доказовій базі, не ухвалюватися поспіхом, відповідати міжнародним стандартам, щоб унеможливити подальше оскарження дій України у ЄСПЛ. Потребує удосконалення також конституційно-правова регламентація підстав заборони політичних партій та механізму її реалізації.

1. «Про політичні партії в Україні»: Закон України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118. 2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України № 153/2022 від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій». *Сайт Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1532022-41765> 3. Чорненко В. Заборона політичних партій в умовах воєнного стану та її відповідність конституційним та європейським стандартам. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 1. С. 14. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2023-1/pdfs/2-vitalii-chornenkyi-zaborona-politychnykh-partii-umovakh-voennoho-stanu-yii-vidpovidnist-konstytutsiinym.pdf> 4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ

Президента України № 64/2022 від 23 травня 2022 року. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> 5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n48> 6. Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007 за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч. 1 ст. 10, п. 3 ч. 2, ч. 5, 6 ст. 11, ст. 15, ч. 1 ст. 17, ст. 24, п.3 розділу VI «Заключні положення» Закону України «Про політичні партії в Україні» (справа про утворення політичних партій в Україні). *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-07#Text> 7. Куцюруба О. Вплив держави на політичні партії: погляд крізь призму агресії російської федерації проти України. *Український часопис конституційного права*. № 2/2022. С. 29. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2022-2/pdfs/3-olha-kotsiuruba-vplyv-derzhavy-politychni-partii-pohliad-kriz-pryzmuahresii-rosiiskoi-federatsii.pdf> 8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій: Закон України від 3 травня 2022 р. № 2243-IX. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#n16> 9. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну Закон України від 22 травня 2022 р. № 2265-IX. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> 10. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів: Закон України від 21 березня 2023 року № 3005-IX. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#n84> 11. Ключковський Ю. Заборона політичних партій: старе і нове в умовах воєнного стану. URL: <https://rol.ukma.edu.ua/zaborona-politychnykh-partij-stare-i-nove-v-umovakh-voennoho-stanu-2/> 12. Коментар IFES. Аналіз нового законодавства щодо заборони політичних партій 19 травня 2022 року. *Міжнародна фундація виборчих систем IFES*. URL: <https://ifes-comment-analysis-of-legislation-on-banning-parties-2022-05-18-d4-ukr.pdf> 13. Про заборону діяльності політичної партії «Руська Єдність»: постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 30.04.2014 р. № 826/4716/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38550801> 14. Про заборону діяльності політичної партії «Руський Блок»: постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 13.05.2014 р. № 826/4717/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38722605> 15. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 30 вересня 2015 р. № 826/15406/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51867521> 16. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 30 вересня 2015 р. № 826/15405/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/51867526> 17. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 26. Ст. 219. 18. Про заборону діяльності Комуністичної партії України: постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 16.12.2015 р. № 826/15408/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54392066> 19. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 3 травня 2022 р. № 826/15408/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

Review/104242119 20. Рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду у справі № 826/9751/14 пров. № П/857/17/22 від 05.07.2022 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105109793> 21. Рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду від 08 червня 2022 року. Справа № П/857/12/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104694066> 22. Рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 лютого 2023 р. № П/857/1/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109286127>

### References

1. Pro politychni partii v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 23. St.118 [ukr.]. 2. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Ukaz Prezidenta Ukrainy № 153/2022 vid 18 bereznia 2022 roku «Shchodo pryzupynennia diialnosti okremykh politychnykh partii». *Sait Prezidenta Ukrainy*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1532022-41765> [ukr.]. 3. Chornenkyi V. Zaborona politychnykh partii v umovakh voiennoho stanu ta yii vidpovidnist konstytutsiinym ta yevropeiskym standartam. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2023. № 1. S. 14. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2023-1/pdfs/2-vitalii-chornenkyi-zaborona-politychnykh-partii-umovakh-voiennoho-stanu-yii-vidpovidnist-konstytutsiinym.pdf> [ukr.]. 4. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezidenta Ukrainy № 64/2022 vid 23 travnia 2022 roku. *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> [ukr.]. 5. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku. *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n48> [ukr.]. 6. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 12 chervnia 2007 roku № 2-rp/2007 za konstytutsiinym podanniam 70 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen ch. 1 st. 10, p. 3 ch. 2, ch. 5, 6 st. 11, st. 15, ch. 1 st. 17, st. 24, p. 3 rozdlu VI «Zakliuchni polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro politychni partii v Ukraini» (sprava pro utvorennia politychnykh partii v Ukraini). *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-07#Text> [ukr.]. 7. Kutsiuruba O. Vplyv derzhavy na politychni partii: pohliad kriz pryzmu ahresii rosiiskoi federatsii proty Ukrainy. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. № 2/2022. S. 29. URL: <https://www.constjournal.com/wpcontent/uploads/issues/2022-2/pdfs/3-olha-kotsiuruba-vplyv-derzhavy-politychni-partii-pohliad-kriz-pryzmuahresii-rosiiskoi-federatsii.pdf> [ukr.]. 8. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zaborony politychnykh partii: Zakon Ukrainy vid 3 travnia 2022 r. № 2243-IX. *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#n16> [ukr.]. 9. Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsytskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symboliky voiennoho vtorhennia rosiiskoho natsytskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2022 r. № 2265-IX. *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> [ukr.]. 10. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii: Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 2023 roku № 3005-IX. *Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#n84> [ukr.]. 11. Kliuchkovskiy Yu. Zaborona politychnykh partii: stare i nove v umovakh voiennoho stanu. URL: <https://rol.ukma.edu.ua/zaborona-politychnykh-partij-stare-i-nove-v-umovakh-voiennoho-stanu-2/> [ukr.]. 12. Komentar IFES. Analiz novoho zakonodavstva shchodo zaborony politychnykh partii 19 travnia 2022 roku. Mizhnarodna

fundatsiia vyborchykh system IFES. URL: <https://ifes-comment-analysis-of-legislation-on-banning-parties-2022-05-18-d4-ukr.pdf> [ukr.]. 13. Pro zaboronu diialnosti politychnoi partii «Ruska Yednist»: Postanova Okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva vid 30.04.2014 r. № 826/4716/14. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38550801> [ukr.]. 14. Pro zaboronu diialnosti politychnoi partii «Ruskyi Blok»: postanova Okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva vid 13.05.2014 r. № 826/4717/14. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38722605> [ukr.]. 15. Postanova Okruzhnoho administratyvnoho sudu m. Kyieva vid 30 veresnia 2015 r. № 826/15406/15. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51867521> [ukr.]. 16. Postanova Okruzhnoho administratyvnoho sudu m. Kyieva vid 30 veresnia 2015 r. № 826/15405/15. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/51867526> [ukr.]. 17. Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsytskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symboliky: Zakon Ukrainy vid 9 kvitnia 2015 r. № 317-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2015. № 26. St. 219. [ukr.]. 18. Pro zaboronu diialnosti Komunistychnoi partii Ukrainy: postanova Okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva vid 16.12.2015 r. № 826/15408/15. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54392066> [ukr.]. 19. Postanova Shostoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 3 travnia 2022 r. 826/15408/15. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104242119> [ukr.]. 20. Rishennia Vosmoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu po spravi № 826/9751/14 prov. № P/857/17/22 vid 05.07.2022 r. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105109793> [ukr.]. 21. Rishennia Vosmoho Apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 08 chervnia 2022 roku. Sprava № P/857/12/22. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104694066> [ukr.]. 22. Rishennia Vosmoho Apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 21 liutoho 2023 r. № P/857/1/23. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/109286127> [ukr.].

### Batanova Nataliia. Prohibition of political parties under the conditions of marital state

*The Constitution of Ukraine and the Law «On Political Parties in Ukraine» not only define and guarantee the rights of Ukrainian citizens to freedom of association in political parties, but also provide for a comprehensive system of restrictions on the formation and activity of political parties by state authorities, which is fully in line with international the practice of legal regulation of political parties' status.*

*The purpose and task of the article is to study the problems of banning political parties as a measure of constitutional and legal responsibility under martial law.*

*Art. 5 of the Law «On Political Parties in Ukraine» establishes restrictions on the formation and activity of political parties, which are normative grounds for the constitutional and legal responsibility of political parties.*

*The beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine and the introduction of martial law led to radical changes in the regulation and functioning of the institution of political parties. Thus, on March 18, 2022, the National Security and Defense Council of Ukraine adopted a Decision on the suspension of the activities of certain political parties, which was put into effect by the Presidential Decree and for*

the period of martial law, it was decided to suspend any activities of 11 political parties in Ukraine.

It should be noted that in the period from March to May 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine changed the grounds for banning political parties four times. Expanding the grounds for applying such a constitutional and legal sanction as banning political parties through the adoption of amendments to the relevant legislation and changing the jurisdiction of such cases were positive steps, which made it possible to quickly respond to the challenges of martial law to prevent the illegal activities of political parties that encroach on the foundations of the constitutional order, territorial integrity and security of the state, promote pro-Russian ideas and justify Russian aggression.

The judicial practice of banning political parties in Ukraine is studied. During 2022–2023, decisions were made to ban 18 political parties. It is positive that in the cases of banning political parties, the Administrative Court of Appeal repeatedly referred to the practice of the European Court of Human Rights and the concept of militant democracy.

In the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine, in accordance with the concept of a «democracy capable of defending itself», the activities of political parties that encroach on the territorial integrity, security and constitutional order of Ukraine, support the aggressor state should be prohibited by court order. The decision to apply such a constitutional and legal sanction as the banning of a political party must be properly substantiated, based on a proper evidence base, not taken hastily, meet international standards, in order to make it impossible to challenge Ukraine's actions to the European Court of Human Rights. The constitutional and legal regulation of the grounds for banning political parties and the mechanism for its implementation also needs improvement.

**Key words:** prohibition of a political party, constitutional and legal responsibility, constitutional delict, constitutional and legal sanction, political party, constitutional order, martial law.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-417-425

УДК 342.4; 342.53

**Н. Л. ОМЕЛЬЧЕНКО,**  
кандидат юридичних наук, доцент\*  
ORCID: 0000-0003-3096-257X

## ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

У статті проаналізовано різні підходи щодо тлумачення та розуміння категорії «парламентаризм» у науці конституційного та парламентського права, що дало змогу визначити зміст і основні властивості вітчизняного парламентаризму. Акцентовується, що витоки парламентаризму у цивілізаційному вимірі сягають глибин філософських, соціологічних і культурологічних знань, історико-політичної традиції та думки, географічного розташування, культурної спадщини тієї чи іншої країни. Підкреслюється, що парламентаризм визначається місцем і роллю парламентів, які вони мають у суспільстві і державі та в забезпеченні реалізації взаємодії держави і громадянського суспільства, спроможність ефективно виконувати покладені на нього завдання та функції, бути центральним інститутом демократії, який виражає волю народу й реалізує на практиці народне представництво.

**Ключові слова:** парламентаризм, парламент, Верховна Рада України, доктрина, принцип, система парламентаризму, публічна влада, представницька демократія, конституційне право, парламентське право, правовий режим, воєнний стан, процеси євроінтеграції.

### **Omelchenko Nataliia. Parliamentarism as category of modern constitutional law**

The article analyzes various approaches to the interpretation and understanding of the category «parliamentarism» in the science of constitutional and parliamentary law, which helped to determine the content and main properties of domestic parliamentarism. It is emphasized that the origins of parliamentarism in the civilizational dimension reach the depths of philosophical, sociological and cultural knowledge, historical and political tradition and thought, geographical location, cultural heritage of a particular country. It is emphasized that parliamentarism is determined by the place and role of parliaments in society and the state and in ensuring the implementation of the interaction between the state and civil society, the ability to effectively perform the tasks and functions assigned to it, to be the central institution of democracy, which expresses the will of the people and implements the people's will in practice representation.

**Key words:** parliamentarism, parliament, Verkhovna Rada of Ukraine, doctrine, principle, system of parliamentarism, public power, representative democracy, constitutional law, parliamentary law, legal regime, martial law, European integration processes.

\* **Omelchenko Nataliia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent